บทที่ 4
คุณค่าของผะหมี

คุณค่าของผะหมีพิจารณาจาก 2 ประเด็น คือ ประโยชน์ของผะหมี และภาพสะท้อนจากผะหมี

4.1 ประโยชน์ของผะหมี มี 12 ประการ

4.1.1 ให้ความสนุกสนาน

4.1.2 นำไปเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น เพิ่มความรู้เรื่องภาษาถิ่น ภาษาเก่า หรือภาษาต่างประเทศ และสอนฉันทลักษณ์ของร้อยกรองต่าง ๆ รวมถึงสอนความรู้แขนงอื่น ๆ

4.1.3 กระตุ้นให้เกิดการอยากรู้อยากเห็นอยากค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อตั้งปริศนาและตอบปริศนา

4.1.4 ฝึกให้รู้จักสังเกต เช่น สังเกตลักษณะปริศนาว่าอำพรางอะไรไว้ และลักษณะคำตอบว่าน่าจะเป็นแนวใด

4.1.5 ได้เรียนรู้สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของคนโดยทางอ้อม

4.1.6 ช่วยสร้างสถานการณ์ให้ผู้เล่นได้ใช้ความคิดและทดสอบภูมิปัญญาทำให้ได้ทบทวนความรู้ที่มีอยู่เดิม และรับความรู้ใหม่

4.1.7 ฝึกให้เป็นคนเคารพกติกา ผะหมีมีวิธีเล่นอย่างไรก็ต้องปฏิบัติไปตามกฎเกณฑ์นั้น

4.1.8 ฝึกให้กล้าคิดกล้าแสดงออก ผู้ตั้งปริศนาแสดงให้เห็นว่าตนมีความรู้ และภูมิใจที่ได้เป็นผู้ตั้งปริศนา ผู้ตอบก็ต้องการแสดงภูมิปัญญาของตน และมั่นใจที่จะเป็นผู้ไขปริศนา เป็นการแสดงความสามารถในทางที่ถูกที่ควร

4.1.9 สร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างผู้เล่นผะหมี เพราะเปิดโอกาสให้ช่วยกันคิดแก้ปริศนา

4.1.10 ลดช่องว่างระหว่างวัย ระหว่างเพศ และยังได้รับความรู้เพิ่มเพราะผะหมีไม่จำกัดเพศ อายุ รวมถึงไม่จำกัดความรู้

4.1.11 ขจัดความเบื่อหน่ายบางโอกาส เช่น ระหว่างรอรถ รอเรือ

4.1.12 สร้างชุมชนความรู้โดยปริยาย

4.2 ภาพสะท้อนจากผะหมี ผะหมีสะท้อนภาพผู้เล่น สังคม ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม คำสอน วัฒนธรรม ภาษา และการเรียนรู้

4.2.1 สะท้อนภาพผู้เล่นผะหมี ผู้เล่นผะหมีเป็นผู้รอบรู้ เป็นนักคิด และเป็นผู้เสียสละ จากการจัดหมวดหมู่เนื้อหาในบทที่ 3 สะท้อนว่าผู้เล่นผะหมีมีความรู้หลายแขนง ผู้ตั้งปริศนานำความรู้ทั้งหลายมาคิดเป็นคำตอบ แล้วเรียงร้อยถ้อยคำเป็นปริศนาให้ผู้ตอบขบคิด ผู้ตอบที่มีความรู้ทัดเทียมผู้ตั้งปริศนาจะคิดคำตอบได้เร็วและถูกต้องครบถ้วน ผู้ตั้งปริศนาที่เป็นนายโรงต้องเป็นผู้เสียสละทั้งเงินและเวลา เพราะต้องสละเวลาเขียนปริศนา เสียค่าใช้จ่ายทำแผ่นปริศนาและซื้อของรางวัลเอง แต่อาจมีผู้ที่ชมชอบผะหมีบางรายสละทุนทรัพย์ให้

คุณสมบัติของผู้เล่นผะหมีที่เป็นนายโรง แตกต่างจากผู้ตอบปริศนาดังตารางต่อไปนี้

ตาราง แสดงการเปรียบเทียบคุณสมบัติของผู้เล่นผะหมี

ผู้เล่นผะหมี	
นายโรง	ผู้ตอบปริศนา
1. รอบรู้ 2. นักคิด 3. เสียสละ 3.1 สละเวลา (เขียนปริศนา) 3.2 สละทรัพย์ (อาจมีผู้บริจาค) - ซื้ออุปกรณ์ - ซื้อของเป็นรางวัล	1. รอบรู้ 2. นักคิด

4.2.2 สะท้อนภาพสังคม ผะหมีสะท้อนภาพสังคมแต่ละยุค เช่น ชาวจีนรวมตัวกันตั้งสมาคมอั้งยี่ในประเทศไทย ซึ่งถือเป็นสิ่งผิดกฎหมาย คนจีนทำชาลาเปาขายคนไทยก็ซื้อกิน {(จากกลอนคอกสร้อย (68)} สะท้อนภาพการอยู่ร่วมกันของชนชาติอื่นในสังคมไทย บางเรื่องราวอาจเกี่ยวข้องกับบุคคล เช่น กันยา เทียนสว่าง อดีตนางสาวสยาม

{จากโคลง (71)} ปัจจุบันคือการประกวดนางสาวไทย บางเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่ เช่น คลองธนูใช้เรือสัญจรได้ {จากโคลง (104)} โบ๊เบ๊เป็นย่านการค้าจึงมีเสียงดัง {จากโคลง (53)} เรื่องราวบางเรื่องไม่ได้เกิดในเมืองไทยเช่น พระเจ้าพิมพิสาร {(จากโคลง (1)} มีโอรสไม่ดีได้ปลงพระชนม์พระราชบิดา เพื่อชิงราชสมบัติ จัณฑาล {(จากกาพย์ยานี 11 (3)} สะท้อนภาพสังคมอินเดียที่มีการแบ่งชั้นวรรณ คือ บุคคลที่เกิดจากพ่อแม่ต่างวรรณกัน เช่น พ่ออยู่ในวรรณศูทร แม่อยู่ในวรรณพราหมณ์ ถือเป็นสิ่งไม่ดี และใช้เป็นคำด่าหมายถึง ต่ำช้า หรือคนชั้นต่ำ

4.2.3 สะท้อนทัศนคติ ผะหมีสะท้อนให้เห็นทัศนคติ เช่น เต่าหรือลาเป็นสัตว์โง่เขลา {จากโคลง (95) กลอนดอกสร้อย (99) และสักวา (6)} เฉาแม้ (ตั๊กแตน) หนอนกระทู้ หนู เป็นสัตว์ไม่ดี {จากกลอนดอกสร้อย (83) สักวา (28) และกลอนดอกสร้อย (46)} โคธา (เหี้ย) เป็นสัตว์ชั่ว {จากกลอนดอกสร้อย (130)} ปลาโอเป็นปลาด้อยค่า {จากกลอนดอกสร้อย (74)} เบื่อการเรี่ยไรเงินผ้าป่า {กลอนดอกสร้อย(127)} โรคเรื้อน (ไทกอ, ขี้ทูด) เป็นโรคร้ายที่น่ารังเกียจ {กาพย์ฉบัง 16 (29) และโคลง (95)} คนกินหมากคือคนแก่ {จากกลอนดอกสร้อย (53)}

4.2.4 สะท้อนความเชื่อ ผะหมีสะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่อง อาหาร เช่น กินไข่นกกระทาแล้วมีพลัง {จากสักวา (16)} เชื่อเรื่องความตายว่าเป็นเพราะเทวทูต {จากกลอนดอกสร้อย (97)} เชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด {จากกาพย์ฉบัง 16 (36)} สำหรับคนเชื้อสายจีน พิธีศพต้องทำกงเต๊ก {จากโคลง (97) และกาพย์ยานี 11 (18)} คือเผากระดาษที่ทำเป็นเงิน บ้าน รถ สิ่งของเครื่องใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกทั้งหลาย ซึ่งคนตายจะได้นำไปใช้ แสดงว่าเชื่อเรื่องตายแล้วไม่ดับสูญ เชื่อเรื่องการทำทาน {จากกาพย์ยานี11(3) กลอนดอกสร้อย (9) และสักวา (13)} ทำเพราะหวังบุญกุศล ถ้ามีบุญมากเกิดชาติหน้าจะได้สุขสบาย เชื่อเรื่องสวรรค์ เช่น สวรรค์ชั้นนิมมานรดี {จากกลอนดอกสร้อย (62)} เทพบนสวรรค์ชั้นนี้ต้องการสิ่งใดก็เนรมิตได้เอง เชื่อเรื่องเวทมนต์ไสยศาสตร์ เช่น กินเหล้าที่เสกมนต์แล้วทำให้คงกระพัน {จากกลอนดอกสร้อย (8) และสักวา (23)} ทาสีผึ้งหรือกินหมากที่เสกมนต์แล้วมีเสน่ห์คนรักคนชอบ{จากกลอนดอกสร้อย (118) และสักวา (34)} เชื่อเรื่องการทำนาย โชค เคราะห์ ดวง เช่นใช้เชียมซีทำนายดวงชะตา {จากกลอนดอกสร้อย (92)} ราหูเป็นดาวที่ทำให้เคราะห์ร้าย {จากกลอนดอกสร้อย (32)} แต่มีวิธีแก้ไข คือ ใช้น้ำมนต์เสดาะห์เคราะห์ {จากกลอนดอกสร้อย (50)} มีสีจัก คือ ขวัญที่แสกหน้าเป็นลักษณะไม่ดี {จากกลอนดอกสร้อย (118)} เชื่อเรื่องการขอฝนจนเกิดพิธีแห่นางแมว {จากโคลง (75)} เชื่อว่าถ้าโคนกระจ่าสับจะไม่ดี {จาก

กลอนคอกสร้อย (33)} เชื่อเรื่องขวัญ คำว่าหมอขวัญ {จากโคลง (8)} หมอขวัญ คือ ผู้รู้และชำนาญการทำขวัญ ทำขวัญ คือ พิธีเชิญขวัญหรือเรียกขวัญให้มาอยู่กับตัว มักทำหลังจากหายเจ็บหนัก พ้นอันตรายใหญ่หลวง หรือพ้นโทษ ฯลฯ ขวัญในข้อนี้คือสิ่งที่ไม่มีตัวตนตั้งแต่เกิดจนตาย ถ้าขวัญอยู่กับตัวจะมีความสุขความเจริญ ถ้าขวัญไม่อยู่กับตัวจะป่วยไข้ มีคำว่ารับขวัญ {จากโคลง (8)} คือ ปลอบให้หายตกใจ เชื่อเรื่องผี หลายคนไม่เคยเห็นผีแต่กลัวผี เช่น ไม่เคยเห็นปีศาจแต่กลัวปีศาจ {จากกลอนคอกสร้อย (25)} ผีนางตะเคียนสิงที่ต้นตะเคียน {จากกลอนคอกสร้อย (41)} นางตานีหลอกให้หัวโกร๋น{จากโคลง (99)} นางตานีเป็นผีสิงที่ต้นกล้วยตานีกระสือคือผี {จากกลอนคอกสร้อย (102)} แม่ย่านางเป็นผีประจำเรือ {จากโคลง(54)} เนื่องจากกลัวผีจึงต้องมียันต์กันผี {จากกลอนคอกสร้อย (18)} พุทโธใช้ลงยันต์กันผี {จากกลอนคอกสร้อย (18)} เป็นการเอาศาสนาพุทธไปเกี่ยวข้องกับผี เชื่อเรื่องกรรม เช่น นกเขาชวามีกรรมต้องถูกขัง {จากกลอนคอกสร้อย (42)} กรรมในคติของพุทธศาสนาคือ การกระทำ แต่กรรมในสังคมไทยเป็นความเชื่อเชิงลบทำนองเคราะห์ร้าย โชคไม่ดี เชื่อเรื่องธาตุทั้งสี่ {จากกาพย์ฉบัง16(35)} คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ มีอยู่ในตัวทุกคน

4.2.5 สะท้อนค่านิยม สังคมยอมรับผู้ชายที่มีภรรยามากกว่าหนึ่งคน เช่น คำว่า เมียน้อย {จากโคลง (17)} คำว่า เด็กกอผู้มีชื่อเสียง {โคลง (18)} จากการมีภรรยาหลายคนอยู่ในบ้านหลังเดียวกัน แต่สังคมประนามผู้หญิงที่มีสามีมาก เช่น กลอนคอกสร้อย (59) ผัวมากหลายนางคนนี้ที่ควรหยาม หรือกลอนคอกสร้อย(39) หญิงมากผัวถูกประนามหยามทรามเอย

อย่างไรก็ตามทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม เปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย หรือการได้รับประสบการณ์ใหม่ที่มีผลให้เปลี่ยนแปลงความคิด

4.2.6 สะท้อนคำสอน ผะหมีสะท้อนให้เห็นคำสอนเช่น ถ้าใช้จ่ายอีหลุยฉุยแฉกไม่รอบคอบจะแย่ {จากกลอนคอกสร้อย (55)}

4.2.7 สะท้อนวัฒนธรรม ผะหมีสะท้อนให้เห็นการยอมรับวัฒนธรรมต่างถิ่น ต่างเชื้อชาติ หรือต่างศาสนา เช่น คนไทยรู้จักใช้ตะเกียบแบบจีน กินอาหารจีน อาทิ ชาลาเปา กุนเชียง เต้าส่วน เต้าฮวย เต้าทึง เต้าปัง ฯลฯ รู้จักกินอาหารของชาวมุสลิม เช่น มะตะบะ ยอมรับการดื่มเหล้าวิสกี้แบบชาวตะวันตก เปรียบเทียบน้ำตับเหมือนไส้กรอก {จากกลอนคอกสร้อย (103)} แสดงว่าคุ้นเคยกับไส้กรอกที่เป็นอาหารของชาวตะวันตก แต่น้ำตับเป็นอาหารอิสานของไทย เพลงเขมรกำปอ เขมรปี่แก้ว มอญปากลัด แขกมอญบางช้าง

จีนต้องเชียง เป็นเพลงไทยเดิม แต่ยอมรับสำเนียงแบบเขมร มอญ แขก จีน สมัยหนึ่งเพลงภาษาอังกฤษที่คนนิยมเรียกว่าเพลงดิงดอง เป็นเพลงที่ได้ยินกันบ่อยในสังคมไทย แสดงการยอมรับเพลงและดนตรีต่างชาติ รวมถึงเครื่องดนตรี เช่น กีต้า อังกะลุง ฯลฯ คนไทยรู้จักใช้เชียมซี ซึ่งเป็นการทำนายแบบจีน ส่วนคำทำนายอ่านจากใบเชียมซีภาษาไทย เป็นการประยุกต์วัฒนธรรมเพื่อให้เข้ากับคนในสังคมไทย การเสี่ยงโชคบางอย่างในหมู่คนไทยรับอิทธิพลมาจากจีน เช่น จับยี่กี หวย โป ฯลฯสำหรับวรรณคดี งานแปล หรือนิทานบางเรื่อง ไทยก็รับอิทธิพลจากต่างชาติ เช่น เรื่องรามเกียรติ์รับจากอินเดีย สามก๊กแปลจากจีน อาลาดินกับตะเกียงวิเศษรับจากอาหรับ

4.2.8 สะท้อนภาษา ผะหมีสะท้อนให้เห็นว่ามีการใช้ภาษาต่างระดับซึ่งขึ้นกับระดับชั้นทางสังคม เช่น การใช้คำศัพท์กับกษัตริย์จะต่างจากชนชั้นสามัญ เช่น คำว่าพระรากขวัญ {จากโคลง (8)} ใช้กับกษัตริย์ ชนชั้นสามัญใช้ว่า ไหปลาร้า คำว่า สคับปกรณ์ {จากกลอนดอกสร้อย (14)} หมายถึงพิธีสวดบังสุกุลสำหรับเจ้านายชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป ชนชั้นสามัญใช้ว่าสวด

ผะหมีสะท้อนให้เห็นการใช้ภาษาสำหรับเด็ก เช่น กระเจี๊ยว {จากกลอนดอกสร้อย (33)} ใช้เรียกอวัยวะเพศของเด็กผู้ชาย ขี้เทา {จากโคลง (95)} หมายถึง อุจจาระที่ค้างอยู่ในลำไส้เด็กเกิดใหม่ กระจัง {จากกลอนดอกสร้อย (125)} หมายถึง น้ำปัสสาวะของทารก มีคำเรียกชื่อโรคของเด็กในระบบการแพทย์แผนไทย เช่น ตะพั้น {จากกาพย์ฉบัง 16 (24)และกลอนดอกสร้อย (43)} หมายถึง โรคชักในเด็ก ละบองราหู {จากกลอนดอกสร้อย (32)} คือ ชางขึ้นเป็นเม็ดที่เด็กอ่อน เทพีปักษี {จากกลอนดอกสร้อย (97)} เป็นโรคที่เกิดกับเด็ก มีอาการท้องขึ้น ศีรษะร้อน มือเท้าเย็น

ผะหมีสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของภาษา เช่น คำว่า อำแดง {จากสักวา (21) และกลอนดอกสร้อย (82)} เป็นคำนำหน้าชื่อผู้หญิง ปัจจุบันไม่ใช้แล้ว แต่มีคำว่า นางและนางสาว แทน เป็นการใช้คำเพียงช่วงเวลาหนึ่ง แต่บางครั้งการใช้คำในช่วงเวลาที่ต่างกันก็อาจทำให้ความหมายเหลี่ยนไป เช่น คำว่า ดีฉัน{จากโคลง (3)} สมัยโบราณใช้แทนตัวผู้ชาย ตรงข้ามกับคำว่า อีฉัน ซึ่งใช้แทนตัวผู้หญิง แต่ปัจจุบันคำว่า ดีฉันหรืออีฉัน เป็นคำแทนตัวผู้หญิง การเปลี่ยนแปลงของภาษาส่วนหนึ่งมาจากการรับวัฒนธรรมต่างชาติ ทำให้เกิดการยืมภาษามาใช้เรียกสิ่งนั้น ๆ เช่น เต้าส่วน ชาลาเปา มะตะบะ เหล้าวิสกี้ เตาอั้งโล่ กีต้า อังกะลุง ฯลฯ

4.2.9 สะท้อนการเรียนรู้ ผะหมีสะท้อนให้เห็นการเรียนรู้ของผู้คนว่าไม่เพียงแต่รู้จักสิ่งที่ใกล้ตัวเท่านั้น เช่น ธรรมชาติเกี่ยวกับพืช หรือสัตว์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่คนเองคุ้นเคย แต่ยังรู้จักธรรมชาติหรือวัฒนธรรมที่ไกลตัว เช่น ดวงดาวที่อยู่ไกลออกไป หรือพืชสัตว์ของต่างชาติ เครื่องดนตรีของต่างชาติ เป็นต้น

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ HUACHIEW CHALERMPRAKIET UNIVERSITY 華僑崇聖大學